

อิสราภาพ หรือ เสรีภาพในทางธรรม

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๙๒]

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ลยธรรมะมัลลย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพทททรงประสงค ๖
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยูยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศขสถาพร ๖
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลุสเตรัจฉาน ๖
จะทุกขทนทั้งคินวัน	พิฆาตกนบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ๖
บรรษัษพระพททองค์	จึงประสงคประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผองพันภัย ๖
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไฟศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งปภี ๖

พ.ท.

๒๕๒๓

อิสราภาพหรือเสรีภาพในทางธรรม

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๙๒]

ธรรมบรรยายของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

ในการอบรมพระนวกะ พ.ศ. ๒๕๓๐

ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา

เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๓๐

ศรัทธาบริจาคน

ของผู้มาเยี่ยมสวนโมกข์แต่ละปี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

พฤษภาคม ๒๕๓๑

สงวนลิขสิทธิ์

หนังสือแม่.

ผู้รักกัน หัก อยู่ในหนังสือแม่
แสนวิเวก สุขใจ ด้วยใจดี.
เมื่อแม่มาบอก แม่มาใน วันพรุ่งนี้
เป็นสองคน ลืมใจ ไม่ลืม.

หนังสือแม่แล้วมาบอก ถึงกันเพื่อ
อะไรเล่า ลืมตา ลืมตา
หรือ เจ็บ ท้อ ลืม ลืม ลืม ลืม
ก็ออกมา ระวังใจ เป็นรักกัน
เห็นแม่แล้ว แม่มาบอก ถึงบอก
ดีใจแล้ว ลืมใจ ก็ไม่ลืม
ยังไม่มี ทักกัน แม่แม่ของใจ
แม่แม่ใน ใจจะเอา ระวังใจ.

ดูพ่อแม่ จะทำอะไร เพื่อแม่แม่
ไม่ทักกัน มามา ออกไป
แล้ว แม่ ลืม ลืม ลืม ลืม
ลืมน ลืม ลืม ลืม ลืม

อันแม่แม่ จะทำอะไร เป็นแม่แม่
ก็เพราะ ความ ลืม ลืม ลืม ลืม
ถ้ารู้เท่า กัน - ทั้ง ไม่ลืมใจ
และดู นิ่ง นิ่ง ก็ลืมแล้ว ในหนังสือแม่

M. S. S. S.

อนุไมททา

การพิมพ์หนังสือธรรมะ อันเป็นธรรมทาน ในสมัย
นี้ โลกกำลังขาดแคลนธรรมะอย่างยิ่ง เช่นหนังสือ "อนุไมททา"
เหตุผล และ การแก้การอนุไมททา, วิธีขออนุไมททา.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลคำเดียว มีความหมายมาก
มาย นานาประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ให้ถูกต้องตามกฎ
ของธรรมชาติ ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการ ของเขา,
เพื่อ ความ มีชีวิต อยู่ อย่าง สมบูรณ์ นับ โดย ส่วน ตัว และ
สังคม, หรือ ทั้ง โลก.

โลกขาดแคลนธรรมะ เพราะ ไม่รู้ จัก สิ่ง ที่ เรียก
ว่า ธรรมะ อย่าง ถูกต้อง ดังที่กล่าวแล้ว เพราะเคย
ได้เคยไม่หลงใหล ในรสอร่อยอันเกิดจากประพาศ
ผิดธรรมะ นั่นเอง. สัญชาติ กาลสมัยใดคน ช่างมชอม
ใจในรสอร่อยชนิดนั้น และเคยรู้แต่มีโทษนั้นคนจะ
นับว่ามีเกียรติเป็นเกียรติ นับเมื่อทั้งตัว. มชากีเลส
ซึ่งละทิ้งใจ คนเห็นไว้ว่า ไม่ดีต่อมีธรรมะ = วิชาที่
ฝึกแล้ว; แต่ได้ให้มันไว้ดี สมนอบกีส ให้ได้มีที่
ตลอดใจดี เป็นพอแล้ว. เขาเห็นว่า หน้าที่ของเขา มีอยู่
เมื่อแต่เขาเห็นดี สมนอบความดีของเขา กีสเห็นนั้น.

โลกส่วนใหญ่นี้ กำลังขาดอยู่ในสภาพเช่นนี้ จึง

เรียบร้อยแล้ว โลกที่กำลังขาดแคลนธรรมะ สังฆมัย สังฆ สังคีตี-
ภพ; มีแต่ธรรม ลือลือ หักสะส้าง กิเลสกิเลสให้ยั้ง
 ยั้งไว้ ดังที่ปรากฏอยู่ในโลกปัจจุบันนี้. แม้จะมีพระที่เกษ
 ฌาณไว้ ทรงอุปถัมภ์สงฆ์ สอนศาสนากันสักเท่าใด ก็ยังไม่
 มีด้วยสักทีเป็นเลยแม้โดยวิญญูไรโลกทั้งปวงในโลก นิมิตต์แต่
 ไรพลาต ครอบงำ อันชวาท ภัยสังคตม หน้อยมจ่า สักขิมบุพ-
 ษณ สอดธรรมเสวยจูกิจ สอดธรรมเสวย และพระผู้ประ-
 พาศกัณ ระหว่าบ ชนชั้น ที่มี ความในลือลือทำสังข อันมีวัฏ
 ฏมสัน, ภาวะอันท้อถอย กันทั้งโลก แม้ในหมู่ผู้ที่มีดี
 อยู่ในธรรม โดยสุจริต. ผลแห่งธรรม อันชอบ เมื่อ
ละ มี ที่ ขาด ธรรม มี อยู่ใน โลก.

มาบัดนี้ เขาจะคิดว่า มีเป็น สักทีช่วยไม่ได้เสียแล้วที่
 ละมี 4 นี้ในโลกเป็นเช่นนี้. ยักถอยให้เป็นที่ตามันนี้ และผล
 เป็นคนตามันนี้ เช่นเมื่อสักคนลือว่ามี ภาวะด้วยสักคนหนึ่ง ก็
 แล้วกัน โดยไม่ตัดต่อละตาย โลกสัตว์ได้รักษา นี้ยังละอยู่ใน
 สวรรค์ได้มี แต่พระผู้. แต่พอที่ นิมิตต์ ธรรมะ ศาสนาอัน
 เห็นว่า สัจจะ อัน มี เพียง และ เข็ญ อัน ได้ ตาม และ
มี ด้วย; เปรมาสังฆ สักด้วยแห่ง สันตนิภพกันใหม่ เพื่อมนุษย์
 โลกนี้ไว้ ตามทบแห่งความสงบสุข โดยอาศัย สัง ที่ ไว้ ไว้
ว่า ธรรม นั้น เอง; ลือได้มีตามมานกัน เฉยแพร่ธรรม ชัก
 ชกกัน 4 นี้ ภาวะที่ ทุก อัน เพื่อ พระ ผู้ มี มา แห่ง ธรรม ผู้ มี
มนุษย์. การที่มกัณนี้ คือ ธรรม อัน มี เพียง ก็ คือ ที่
ที่ มี เพียง ด้วย พระ ผู้ มี.

การรู้จักธรรม คือการรู้ว่าเป็นจริงอันจริงอย่างถูกต้อง คน
มีเหตุผลในใจในสิ่งที่ได้ แม้ในความคิดหรือด้วยคำที่คิดจะรู้สิ่งใดอยู่
ก็มาเข้าใจอย่างชัด ๑๐๑. มิฉะนั้นจะเป็นความสับสนผิดในของ ย่อม
มีเป็นเหตุให้เกิดความหลงผิด สำหรับผู้ที่รู้ธรรมอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้ เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีความเห็นต่อม
คำที่พูดว่ากัน มากมายสักเพียงไร. ผู้ประพฤตธรรม ย่อม
รู้สิ่งเป็นสุข เมื่อรู้สิ่งใดที่ตนได้ประพฤตธรรม หรือเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความโกรธพัวพัน ใน
ข้อนี้ ทำให้รู้สิ่งเป็นสุข. มิหนำซ้ำความสุขอันเป็นมาดา
คือ สุขเวทนา มาเพื่อหนึ่ง คือ สุข สุขุมก ล้วน กาย และ
ใจที่ตนเป็นมาดาของเวทนาเหล่านั้น เสียแล้ว.

ธรรม: ช่วยให้เรารู้จักสิ่งที่ผิดอย่างถูกต้อง รู้จักสิ่ง
ใดก็ตามซึ่งผิด และสิ่งนั้นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
ทรัพย์สินสมบัติ ได้โดยละเอียดซึ่งเสีย มีทรัพย์สินหลาย อย่าง
ถูกต้อง คือเป็นไปเพื่อ สันติสุขสันต์บุคคล และ สันต์ภาพ
ของสันตกรรม โดยสันต์เสีย, มีสังขารทุกทุกชนิดที่ตนแก้
ใจ. แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน และพฤษชาติทั้งปวง, มิใช่
คนทำโดยใจ หรือเห็นแก่แต่หนึ่ง แม้แต่หนึ่งโดยเสีย. สิ่ง
นี้เรียกว่า ชาติ, ชาติทั้งปวง, หรือ ขอบเขตของชาติ ย่อมมี
แก่ผู้ประพฤตธรรม. ข้อนี้ หมายถึงความว่า ชาติ มิใช่สิ่ง
หรือมีทุกทุกชนิดนี้, มีแต่ สัตว์ชาติ มีตั้งแต่ สัตว์ที่
ประพฤตธรรม เห็นดังนี้ก็เข้าใจ.

เขา มี ๓ หู อมฤตลีลา มงคลวิ ส่วนธรรมการพิภพ เพื่อให้
 รู้จักสิ่ง ทั้งปวง อย่าง ถูกต้องตามที่เป็นจริง เมื่อมีสิ่งใดอยู่ได้
 อย่าง สดบสดมภ์ มีใช้ มี ทา หู อมฤตลีลา มงคลวิ ส่วนธรรมไว้ไว้
 ลือ ๕ นี้ เรา ตกลง เป็น อาณาเขตของในคัล คนใด เห็นไม่ผิดนั้น เมื่อมันที่
 เป็นกัน อยู่ โดยมาก ใน โลก ชาติ ชั่วนี้ ซึ่ง ก่อ ล้ม ชาติ ชรามะ .
 เขา มี ๓ หู อมฤตลีลา มงคลวิ ได้ ก็จริง แต่ เขา สามารถ ตาม ตาม
 ทา หู อมฤตลีลา มงคลวิ ๕ นี้ ล้อม ทั่ว โลก แต่ ใน คัล ชรามะ นี้
นะ ไม่ เป็น พิษ เป็น ร้าย แก่ เรา ได้ โดย อาศัย ชรามะ นั้นเอง . ที่
 คน ใน โลก ทำ ได้ เช่น นี้ โลก นี้ ก็ เป็น โลก ที่ ๓ อย่าง อยู่
 ลือ หรือ เป็น โลก ของ พระ พลัง ๓ ชาติ เมตา ๓ ชาติ นั้น มาก ที่ นาน
 กอน เพราะ เป็น โลก ที่ ล้อม ล้อม ไว้ ด้วย ชรามะ .

ทาง โลก ๓๐๐ โลก ชาติ ชั่วนี้ มี อยู่ ๓๐๐ ชาติ ชั่วนี้ ไท่ ไท่
 ลือ เดิน ไปถึง ๓๐๐ ชรามะ . การ ชั่ว นี้ ให้ บุคคล ได้ เดิน ไปถึง
 ๓๐๐ ชรามะ ย่อม เป็น กุศล ลือ ใน ๓๐๐ และ สดุดี ๆ . หรือ ให้
 การ ลัด การ พิน พิน มี ๓๐๐ ชรามะ นี้ เสด็จ เพระ นี้ ลง สารี เวศ ๓๐๐ -
 ๒๐๐ นี้ เต็ม ตาม ความ ๓๐๐ สดุดี กับ แก่ ผู้ ที่ ล้อม ล้อม ไว้ แล้ว และ
 ผู้ ที่ ยึด มี สิ่ง ๓๐๐ อยู่ โดย ชุก แอ่ ชุก มุม เถิด . ข้า พเจ้า ขอ ชุ -
 มิ มา หก คน ใน นี้ นี้ ได้ อยู่ เมื่อ ๓๐๐ ปี .

พุทธทาส อิม พินิต

พิมภพ พลาธาม, โขนา

อิสราภาพหรือเสรีภาพในทางธรรม.

วันนี้อาจจะพูดโดยหัวข้อว่า **อิสราภาพหรือเสรีภาพ
ในทางธรรม,**

ขอให้สังเกตว่า เราพูดว่า **ในทางธรรมไม่ใช่ใน
ทางโลก;** อิสราภาพเสรีภาพในทางโลกก็เป็นอย่างหนึ่ง,
ในทางธรรมก็เป็นอย่างหนึ่ง. คนต้องการกันนักอิสราภาพ
เสรีภาพ, แล้วก็ไม่ค่อยยอมเสีย, แล้วก็เป็นที่ทุกข์เมื่อรู้สึก
ว่าเสีย, แต่แล้วมันก็มีทางที่จะแก้ไข ถ้าว่ารู้จัก **อิสราภาพหรือ
เสรีภาพในทางธรรม.** แต่บางคนอาจจะไม่สมัครที่จะมี
อิสราภาพเสรีภาพในทางธรรม เพราะเขาจะมองเห็นในลักษณะ
ที่เรียกว่า ยอมแพ้. อย่าเพื่อเข้าใจอย่างนั้นนะ, ขอให้ฟังดู
ให้ดีๆ

อบรมพระภิกษุสงฆ์ในพรรษา ไร่ร่มไม้หน้ากุฏิท่านอาจารย์พุทธทาส
๒๐ กันยายน ๒๕๓๐

ศึกษาให้รู้จักเสรีภาพในทางธรรม.

อิสรภาพเสรีภาพในทางธรรมนี้ สำคัญกว่า, และถ้ามีแล้ว มันจะไม่เสียอิสรภาพหรือเสรีภาพในทางไหนเลย, ให้ศึกษากันไว้บ้าง มันจะมีประโยชน์; แต่มันก็เป็นเรื่องลึก เป็นธรรมะชั้นลึกในทางธรรม เพราะว่าถ้าบอกให้รู้ล่วงหน้าก็บอกได้ว่า เล็งถึงพระนิพพาน, เล็งถึงความหมายของพระนิพพาน ที่ทำให้ไม่สูญเสียอิสรภาพหรือเสรีภาพแต่อย่างใดเลย.

ข้อแรก จะต้องย้อนไประลึกนึกถึง ธรรมชาติโดยพื้นฐาน เสียก่อนว่า ที่จริงเราก็มีเสรีภาพโดยธรรมชาติ, แต่แล้วเราก็ ไม่ได้ใช้มันให้เป็นประโยชน์.

ข้อนี้ ขอให้กิดตุให้ดี ๆ ทุกคนจะมีปัญหาอย่างนี้ คือว่าเราตามธรรมชาติเราก็มีอิสรภาพเสรีภาพ คือว่าเราจะทำอะไรก็ได้ นี่เห็นไหม, ใช่ไหม? ตื่นขึ้นมาตอนเช้าวันหนึ่ง เราจะทำอะไรก็ได้, แต่แล้วเราก็ไม่ได้ทำอะไร ชนิดที่ควรจะทำ, มันมีสิ่ง ๆ หนึ่งที่ต้องเรียกว่า กิเลส นั้นมันไสหัวไป ให้ทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ; นี่ก็เรียกว่ามันสูญเสียอิสรภาพ.

กลางวันเราจะทำอะไรก็ได้, กลางคืนเราจะทำอะไรก็ได้, จะฝันอย่างไรก็ได้, แต่แล้วมันก็ไม่ได้ใช้เพื่อเสรีภาพ, มันไม่อาจจะใช้ เพราะมัน ถูกกิเลสดึงไป ดึงไป ให้ทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามความต้องการของกิเลส. แต่แล้วเราก็มารู้สึกว่า หนี้สูญเสียเสรีภาพ กลับจะเห็นว่าได้, ได้เสรีภาพ, ได้ทำอะไรตามพอใจของเรา คือของกิเลส. ตื่นนอนขึ้นมามีเสรีภาพของกิเลส ใช้ให้ไปทำอะไรตามอำนาจของกิเลส, แล้วจิตนั้นก็ไม่ได้สำนึกว่าเราสูญเสียเสรีภาพหรืออิสรภาพ ก็ทำกันตามกิเลส.

ดังนั้นจะต้องรู้จักแบ่งแยกออกไป ว่าในชีวิตเรามีสิ่งสองสิ่ง ซึ่งเป็นคู่ตรงกันข้าม หมายถึงความรู้หรือความรู้สึก; อย่างหนึ่งเป็นกิเลส, อย่างหนึ่งเป็นโพธิ. เรื่องนั้นก็เคยพูดกันมาบ้างแล้ว ก็ขอให้สนใจบ้าง กิเลสก็เป็นเรื่องที่จะพาไปตามแบบของกิเลส, โพธิก็เป็นเรื่องที่จะพาไปตามแบบของโพธิ, เดินคนละทางตรงกันข้าม. พึงง่ายก็ว่า กิเลสเดินลงต่ำ, โพธิเดินไปทางสูง.

เราเกิดมาจากท้องมารดา ยังไม่มีอะไร พอมารู้^๕นั้น
 ฟ้าเข้า ใต้ชอบใจ, ใต้พอใจได้อย่างนั้นอย่างนี้ก็หลงไหลใน
 ทางนั้น แล้วก็ไม่รู้ว่ามันควรหรือไม่ควร, แต่มันอร่อย
 มันสนุก มันก็ชอบอย่างนั้น ก็เลยมันก็ได้โอกาสตั้งต้นก่อน.
 นี่เป็นสิ่งที่ควรจะต้องสังเกต ว่ามนุษย์ที่เกิดมานี้ ทารกนี้
 ก็เลยได้โอกาสที่จะตั้งต้นก่อน ก็คือได้รับสิ่งพอใจก็ตั้งใจ
 หลงไหลชอบใจ, ได้รับความที่ไม่พอใจก็โกรธแค้นขัดเคือง
 อาละวาด, ส่วนความรู้ที่ถูกต้องว่า ไม่ควรทำอย่างนั้นมันยัง
 ไม่มี.

นี่ส่วนที่เป็น ก็เลส มันลงรกลงราก ผิงลงในสันดาน
 เสียก่อน, เรื่องของโพธิ ที่จะรู้ว่าไม่ควรทำอย่างนั้นอย่าง
 นี้ มันมีได้ยาก, แล้วบางทีบิดามารดาก็ไม่ได้สอน หรือ
 สอนก็ฟังไม่ถูกไม่รู้เรื่อง, จนกว่าว่ามันจะได้รับความเจ็บปวด
 ทนทุกข์ทรมาน เพราะทำไม่ถูกต้อง คือทำไปตามอำนาจของ
 ก็เลส แล้ว ก็เลสมันกัดเอาหนักเข้าๆ จะค่อยๆ รู้สึกว่า
 โอ, นี่มันไม่ไหวแล้ว. นี่จึงค่อยเกิดความรู้สึกฝ่ายที่เป็นโพธิ
 คือความรู้ที่ถูกต้องขึ้นมาทีละเล็กทีละน้อย; ถ้าโพธิเจริญ
 มากเร็วทันเทียมกันมันก็ดี, มันก็ยอแย้งกันระหว่างก็เลสกับ

โพธิ. ฉะนั้น ในชีวิต ของเรานี้มันก็มีสงคราม การรบพุ่ง
กันอยู่เรื่อย ระหว่างกิเลสกับโพธิ.

ทีนี้ ใครตัวไหนตัวกิเลสหรือตัวโพธิ ที่จะรู้สึกว่
สูญเสียอิสรภาพหรือเสรีภาพ ; เมื่อกิเลสมันไม่ได้ตามที่มัน
ต้องการหรือมันถูกแย่งชิงไปเสีย, ถูกกดขี่ข่มเหง มันก็รู้สึก
สูญเสียเสรีภาพเต็มตามที่ตามแบบของกิเลสที่มันต้องการอะไรแล้ว
มันไม่ได้.

นี่ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่า เสรีภาพหรืออิสรภาพ
ที่กำลังต้องการกันนั้นในโลกลี้ มันเป็นเสรีภาพของ
กิเลสหรือของโพธิ? ถ้าโพธิ มันไม่หลงอะไร, ไม่หลงไหล
อะไร มันไม่ยอมอะไร, มันไม่โง่ไปหลงไหลอะไร, มันก็
ไม่รู้สึกว่สูญเสียอะไร, ไม่รู้สึกว่ถูกเอาเปรียบหรือข่มเหง.
แต่ ถ้าเป็นเรื่องของกิเลส มันต้องการนั้นต้องการนี้,
ต้องการโน้นมาก มากจนเกิน เกินจำเป็น จนไม่มีเหตุผล
แล้วมันก็รู้สึกว่ไม่ได้. พอความรู้สึกว่ไม่ได้ มันก็รู้สึกว่
สูญเสียเสรีภาพหรืออิสรภาพ มันจึงต้องเป็นทุกข์ เพราะ
เรื่องนี้, ฉะนั้น ขอให้สนใจกันให้ดี ๆ.

เดี๋ยวนี้เราก็พูดกันเป็นเรื่องของการเมือง อีสราภาพ
เสรีภาพทั่วโลก ; แต่คุณให้คิดเถอะมันเสรีภาพของกิเลสหรือ
ของโพธิ์, แต่เมื่อพูดกันเรื่องทางโลก ชาวบ้านทางโลกเขาก็
เป็นเรื่องของโลก มันก็เป็นเรื่องของอวิชชา ไม่รู้ตามที่เป็น
เป็นจริง หรือเป็นเรื่องของกิเลส, แล้วมันก็ได้เอามา
ต่อสู้กัน พัดเหยียงกัน แย่งชิงกันด้วยเรื่องประชาธิปไตย
เสรีภาพ.

มองย้อนไปคุณถึงเสรีภาพของอัมธพาล ก็พอจะ
มองออกว่า อัมธพาลนั้นเขาต้องการเสรีภาพอย่างไร, แล้ว
ใครจะยอมด้วยได้ไหว. นี่มันจึงเป็นเรื่องย่อแย่งเสรีภาพ
ชนิดอย่างของกิเลส, อย่างของกิเลสกันอยู่ในโลกนี้ทั่วไป
ทั้งโลกเลย, เสรีภาพอิสราภาพของโพธิ์นั้นไม่ต้องรู้กัน หรือว่า
มันอยู่ลึกเกินไปกว่าที่จะเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ : แต่
แล้วเรื่องนี้มันก็เป็นหัวใจของพุทธศาสนา.

ค้นหาเป็นเหตุให้รู้สึกต้องการหรือสูญเสีย.

ฉะนั้นเราจะต้องรู้มูลเหตุอันลึกซึ้งที่สุด ที่ทำ
ให้เกิดความรู้สึกต้องการเสรีภาพ, รู้สึกว่า สูญเสียเสรี

ภาพ, มันก็มาถึงสิ่งที่เราเรียกกันว่าตัณหา ซึ่งได้กินได้ฟัง
อยู่ทั่วไป. คำว่าตัณหา ตัณหานี้ แต่อยู่รู้จักกันน้อยเกินไป,
แล้วก็ถูกตัณหานั้นพาไป. โลกนี้อยู่ใต้อำนาจของตัณหา,
ถูกตัณหาชักพาไป, ไปตามแบบของตัณหา ซึ่งก็คือ
กิเลส.

คำว่าตัณหา ตัณหา พุคอย่างภาษาธรรมคา ก็คือว่า
ความต้องการของความโล่ง; ความต้องการนี้ มีอยู่สองชนิด:
ต้องการของความโล่ง ของความไม่รู้ ของอวิชา ก็เรียกว่า
ตัณหาๆ, ถ้าเป็นความต้องการของความรู้อันถูกต้อง ของ
วิชาของปัญญา อย่างนี้ ไม่เรียกว่าตัณหา, มีชื่อเรียก
อย่างอื่น, เช่นเรียกว่า สังกัปปะเป็นต้น เป็นสิ่งที่ไม่ทำ
อันตราย เว้นไว้แต่ไปทำให้มันผิดอีกแหละ.

สังกัปปะ นี้มันก็มีทั้งมิจฉาและสัมมา; แต่ว่า
โดยเนื้อแท้ มันเป็นความต้องการที่ควรต้องการของ
วิชาของปัญญา เราเรียกว่าสังกัปปะ, เป็นสิ่งที่ใช้ในการ
ให้พร : ขอให้สังกัปปะของท่านสมบูรณ์, จันโท บัณณะระโส

ยดา—เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ อย่างนี้เป็นต้น. ความต้องการของกิเลสค้นหา มันเป็นความต้องการของความโง่ พอไม่ได้อย่างที่ความโง่หรือกิเลสมันต้องการ มันก็รู้สึกโกรธแค้น เรียกว่าสูญเสียเสรีภาพ.

ตัณหา^๕มี ๓ อย่าง จำกันไว้ง่ายๆในภาษาไทย :

ถ้ามัน ^๕อยากได้ ^๕อยากเอา, ^๕อยากเอา ^๕อยากได้ ^๕นี่อย่างหนึ่ง, ^๕แล้วก็ ^๕อยากเป็น ^๕นี่ก็อย่างหนึ่ง, ^๕แล้วก็ ^๕อยากที่จะไม่เป็น ^๕นี่ก็อย่างหนึ่ง, ^๕เป็น ๓ อย่าง. ^๕ดูให้ดีเรามีกันตลอด : บางที ^๕อยากได้ ^๕อยากเอา หรือ ^๕อยากมี, ^๕อะไรบางอย่างก็เหลือที่จะกล่าว, ^๕แล้ว ^๕อยากเป็น ^๕นั่น ^๕เป็นนี่ ^๕เป็นตามทีกิเลสค้นหามันต้องการจะเป็น ^๕แล้วบางทีมันก็ ^๕อยากไม่ให้ ^๕เป็น ^๕ตามที่มันไม่ ^๕ต้องการ, ^๕กระทั่ง ^๕อยากไม่ให้ ^๕พบ ^๕ไม่ให้เห็น ^๕ที่ไม่ชอบ ^๕ไม่ต้องการ, ^๕นี่มันมีอยู่ ๓ ชนิดอย่างนี้. ^๕พอไม่ได้ตามที่ ^๕ต้องการ ^๕อย่างนั้น ^๕มัน ^๕ก็ ^๕โกรธ, ^๕ก็ ^๕รู้สึก ^๕ว่า ^๕สูญเสีย ^๕เสรี ^๕ภาพ, ^๕ถูกละเมิดสิทธิอะไรก็ตามเรื่องของมัน.

๕ ^๕ทีนี้ ^๕ถ้า ^๕ไม่มี ^๕ตัณหา ^๕นี้ ^๕คุณ ^๕คำนวณ ^๕ดู ^๕ถ้า ^๕ไม่มี ^๕ตัณหา ^๕เหล่านี้ ^๕มัน ^๕จะ ^๕รู้สึก ^๕ได้ ^๕อย่างไร, ^๕ถ้า ^๕ไม่มี ^๕ความ ^๕อยาก ^๕๓ ^๕ประการ

นี้ มันจะไม่รู้สึกรู้ว่าสูญเสียอะไร หรือขาดอะไร หรือใครมาทำอะไรให้เราสูญเสียสิทธิเสรีภาพ. ความไม่ยอมมันประหลาดที่สุด, แต่ถ้าว่าสอนในแบบนี้ สอนในเรื่องหยุดความอยาก มันกลายเป็นคนทั่วไปไม่ชอบ ไม่มีใครชอบ, แล้วจะมองเห็นเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ เป็นฝ่ายสูญเสียไปเสียอีก.

ที่จริงมัน ควรจะมีหลักว่า อะไรทำให้เรารู้สึกว่าสูญเสียอิสรภาพเสรีภาพ แล้วก็รีบสละสิ่งนั้นเสีย. พังคู, น้อยคนจะชอบ; แต่มันเป็นความจริงที่สุด เป็นธรรมชาติสูงสุด อะไรที่ทำให้เรารู้สึกว่าเราสูญเสียอิสรภาพเสรีภาพ รีบสละสิ่งนั้น เสียเลย, สิ่งนั้น *กูไม่เอา*กับมัน แล้วมันจะไม่มีความรู้สึกชนิดที่เป็นสูญเสียอิสรภาพเสรีภาพ.

พระอรหันต์ท่านไม่มีความต้องการอย่างนี้ ไม่มีค้นหา ไม่มีสิ่งที่ท่านต้องการด้วยกิเลสค้นหา, แล้ว ไม่มีใครไปทำให้พระอรหันต์สูญเสียอิสรภาพหรือเสรีภาพได้ เพราะท่านไม่ต้องการอะไร. นี่มันกลายเป็นเรื่องสูงสุด เป็นนิพพานไปเลย, เมื่อไม่ต้องการอะไร มันก็ไม่สูญเสียอิสรภาพเสรีภาพอะไร, ไม่มีใครมาทำให้สูญเสียอิสรภาพเสรี-

ภาพได้. นี่มันลึกเกินไปไหม? มันเกินไปก็ไม่ได้, อาจจะ
 ไม่มีใครชอบ อาจจะไม่มีใครยอมรับหลักการอันนี้ก็ไม่ได้. ถ้า
 อย่างนั้นก็ตามใจ เขาจะต้องมีความรู้สึกสูญเสียอิสรภาพเสรี-
 ภาพอยู่เรื่อยๆ ไปแหละ. ว่าลำเอียงบ้าง ไม่ยุติธรรมบ้าง,
 แม้แต่กฎหมายก็ไม่ยุติธรรมบ้าง มันจะมีเป็นธรรมดา.

ความสันตทานเป็นสิ่งสูงสุดในพุทธศาสนา.

ขอให้เราศึกษาให้ถึงส่วนลึกที่สุด ของสิ่งที่ทำให้เกิด
 ความต้องการอิสรภาพเสรีภาพ, ความไม่มีตัณหา ความสัน-
 ตทานี่ เป็นสิ่งสูงสุดในพระพุทธานุศาสนนา เพราะมัน
 หมายถึงนิพพาน. แต่เขาละอย่าพูดถึงเรื่องนิพพานอะไร
 ให้มันลึกไปจนคนธรรมดาไม่อยากจะสนใจ, พวกกันอย่างที่พอ
 จะสังเกตได้ คำนวณได้ ว่าเมื่อไรมีความต้องการสิ่งใด
 เราก็ตกเป็นทาสของสิ่งนั้น; นี่เป็นหลักเกณฑ์ที่ควร
 จะจำไว้ ข้อหนึ่งทีเดียวว่า ต้องการสิ่งใดมันก็เป็นทาสของสิ่งนั้น,
 แล้วมันจะเป็นมูลเหตุให้รู้สึกท้อแท้หรือไม่ยุติธรรม หรือ
 ไม่อะไรไปตามเรื่อง, แล้วก็ให้นำมาซึ่งความรู้สึกท้อแท้เสีย
 อิสรภาพเสรีภาพ.

เมื่อต้องการสิ่งใด สิ่งนั้นก็เป็นปัญหาขึ้นมา ที่จะทำ
 ให้เจ็บช้ำน้ำใจ และโดยเฉพาะสำหรับคนโง่, เมื่อต้องการ
 มันก็เป็นทุกข์ ด้วยความต้องการ, กระทบกระชวย
 เดือดร้อนเพราะความต้องการ, นี่ชั้นหนึ่งก่อนแล้ว. ที่นี้
 พยายาม พยายามก็เป็นทุกข์ไปตามแบบของคนโง่ เพราะ
 มันไม่รู้จักทำจิตใจให้ปรกติ, เป็นทุกข์ตลอดที่พยายาม,
 ได้มาก็เอามารัก เอามาหวง, เอามายึดมันถือมัน มัน ก็เป็น
 ทุกข์ตลอดเวลา. นี่ก็ตกตะลึง ความต้องการที่มาจาก
 อวิชชา มันเป็นอย่างนี้ โดยเนื้อแท้มันสูญเสียอิสรภาพ
 เสรีภาพอยู่ในตัวมันเองแล้ว ตลอดเวลา, แต่มันไม่รู้สีก,
 มันไปรู้สึกเอาอย่างผิวๆ ข้างนอกที่เกี่ยวกับผู้อื่น. แต่ที่
 ตัวเองเป็นผู้สูญเสียอิสรภาพเสรีภาพให้แก่กิเลสอย่างยั้งนี้ไม่รู้,
 ไม่รู้จัก มันเป็นอย่างนี้.

ขอให้มองดูให้ดีๆ เพราะมีตัณหา; ถ้าสิ้นตัณหา
 ไม่มีตัณหา ปัญหาเหล่านี้ไม่มี, เพราะไม่ต้องการอะไร มัน
 ก็เลยไม่รู้สีกว่าไม่ได้อะไร หรือสูญเสียอะไร หรือว่าใครเอา
 เปรียบอะไรแก่เรา ในเรื่องที่เราควรจะได้, เป็นจิตใจที่อยู่
 เหนือปัญหาเหนือความทุกข์ ไม่มีความทุกข์เลย; นี่

หัวใจธรรมะสูงสุดในพระพุทธศาสนาอยู่ที่ตรงนี้. มัน
 ควรจะเข้าใจกันได้ แต่ก็ไม่ค่อยมีใครจะสนใจ, แล้วก็เข้าใจ
 ไม่ได้. เรื่องต้นหากับความสันตทานั้น เป็นเรื่อง
 ทั้งหมดในพุทธศาสนา เพราะมีต้นหาก็มทุกข์, สันตทา
 ก็ไม่มีทุกข์, มันมี ๒ เรื่องเท่านั้น มีทุกข์กับ ไม่มีทุกข์.

เมื่อมีต้นหา เวลาจะก่อกินเรา.

ถ้าเรามีต้นหา เวลาที่กินเรา, ถ้าเราไม่มีต้นหา
 เราก็กินเวลา, ^{๕๗}นี้เป็นพุทธภาษิตนะ, เรามีต้นหาความอยาก
 ที่มาจากอวิชชา เมื่อนั้น เวลาจะก่อกินเราทั้งหลับทั้งตื่น
 แหละ เพราะเราไม่ได้สิ่งที่เราต้องการ ตามที่ตัดหาต้องการ,
 เวลานั้นก็ไม่พอ, เวลาที่มีความหมายบิบนั่น เวลา คือสิ่ง
 สิ่งที่ไม่ได้ตามที่ต้องการ มีจุดตั้งต้นตั้งแต่เมื่อต้องการ,
 แล้วก็ ถึงสุดท้ายปลายทาง ว่าจะได้ตามที่ต้องการ,
 นั่นแหละเป็นเวลา.

อย่าไปพูดว่าเวลาไม่มี, เวลาเป็นมายาไม่มีตัวตน
 ไม่ถูก นั่นไม่ถูกแน่. เวลานั้นมีตัวจริง, มีตัวตนตาม

แบบของธรรมะในพุทธศาสนา คือจุดระหว่างความต้องการ จนกว่าจะได้ตามที่ต้องการ, อันนั้นแหละคือเวลา. ถ้าไม่มีความต้องการเวลาไม่มี นี่เข้าใจไหม? เพราะมีความต้องการเวลามันจึงมี, เวลามันจึงมีค่า. เขาพูดกันว่าเวลามีค่าที่สุด นั่นเป็นเรื่องของกิเลสตัณหา, เวลามันก็มีค่า, มีเวลา แล้วมันก็กั๊กกินผู้ต้องการ, กั๊กกินหัวใจผู้ต้องการ. นี่ ถ้ามีกิเลสมีตัณหา ตามธรรมดา เวลามันก็กินผู้นั้น, กั๊กกินผู้นั้น ให้เจ็บปวดทรมานทางจิตทางวิญญาณ.

ถ้าไม่มีความต้องการ ไม่มีตัณหา เวลาก็ไม่มีความหมาย, หรือเวลามันไม่มี, สิ่งที่เราเรียกว่าเวลาจะไม่มี, จะสูญสิ้นไป, เรียกว่า ผู้นั้นกินเวลา. มันอาจจะเป็นธรรมะหรือปรัชญาอะไรที่มันสูงไปบ้าง, แต่ก็ไม่ใช่ไรลองคิดดู มันเกี่ยวกับคนเรานั้นแหละ; ถ้าเราสามารถที่จะกินเวลา มันก็มีความสุข เป็นพระอรหันต์. คนธรรมดาถูกเวลากิน, แต่พระอรหันต์กินเวลา, คือเวลาไม่มีสำหรับพระอรหันต์.

มิตินี้ไม่มีใช้กับพระอรหันต์.

เรื่องพระอรหันต์นี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่บางอย่าง จะพูดเสีย
 เลยก้ได้ว่า มิตีเครื่องวัดประมาณอะไรต่างๆ ไม่มีใช้กับ
 พระอรหันต์; บาลีว่า อฏฺฐจฺกตานิ น ปมาณมตฺติ, อฏฺฐจฺง-
 กตานิ น ปมาณมตฺติ แปลว่า ประมาณไม่มีแก่ผู้ที่มีได้ตั้งอยู่
 คือพระอรหันต์. แต่เขาอาจจะแปลกกันผิดๆ ก็ได้ นะ,
 ข้อนี้ระวังให้ดี จะเป็นเรียนนักธรรมหรืออธิบายหลักสูตร
 นักธรรมอะไรก็ตาม อาจจะแปลว่าคนที่ล่วงลับไปแล้วไม่มี
 ประมาณ ไม่มีจำนวนที่ประมาณได้, ก็คนตายไปแล้วไม่มี
 ประมาณจะนับได้ นี้ไม่ถูกเลย. เขาหมายถึงพระอรหันต์
 เป็นๆ นี้, คำว่า อฏฺฐจฺกตานิ แปลว่า มิได้ตั้งอยู่ คือว่า
 ไม่มีตัวตน, เมื่อไม่มีตัวตนก็คือมิได้ตั้งอยู่. คำว่า ผู้มิได้ตั้ง
 อยู่ในที่นี้หมายถึงพระอรหันต์, ไม่ได้หมายถึงคนตายไป
 ตายไป. นี้ ประมาณคือเครื่องนับเครื่องวัด, แล้วแต่จะ
 นับจะวัดกันในทางไหน ทางสั้น ทางยาว ทางกว้าง ทางสูง
 ทางต่ำ ทางคุณค่า ทางดี ทางชั่ว ทางอะไรก็สุดแท้, มิตี
 ทั้งหมดนี้ไม่มีอาจจะใช้กับพระอรหันต์. นี้แปลกที่สุดนะ,
 ถ้าไม่เข้าใจก็ไม่เข้าใจ, แต่เข้าใจจะมีประโยชน์มาก.

คนที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์นั้นยังมีความต้องการ
 อย่างหนึ่งอย่างหนึ่ง, มีค่าเท่านั้นมีค่าเท่านั้น, มีมิติทุกอย่างทุกชนิด
 สำหรับคนธรรมดา, มิติเหล่านั้นสำหรับจะวัดจะประมาณ
 เหล่านั้นไม่มีแก่พระอรหันต์จะพูดว่าพระอรหันต์ กว้างยาว
 สูงต่ำเท่านั้นเท่านั้นก็ไม่ได้, เพราะไม่ใช่พระอรหันต์ที่จะเป็น
 เช่นนั้น, จะจัดเป็นคี่เป็นชั่วเป็นปานกลางเป็นอะไรก็ได้.
 ทุกๆอย่างที่ใช้วัดกันในโลกว่าเป็นอย่างไรนี้ ใช้ไม่ได้
 กับพระอรหันต์; นี่อาจจะเป็นธรรมะที่สึกเกินไป แต่จะ
 รู้ไว้บ้างก็จะดีไม่เสียหลายดอก เพราะจะรู้จักพระอรหันต์,
 จุดหมายปลายทางของมนุษย์ได้ดีขึ้น. เพราะคน ยังมีกิเลส
 ตัณหา จึงเป็นเหตุให้วัดได้ว่าอย่างไร เท่าไร แค่ไหน
 สูงต่ำอย่างไร ตีชั่วเท่าไรอะไรเพราะยังมีกิเลสตัณหา, พอ
 ไม่มีกิเลสตัณหา ก็ไม่มีอะไรที่จะถูกวัด หรือวัดได้.

พระอรหันต์นั้นมีได้เล็งถึงตัวคน ตัวบุคคลที่
 เป็นพระอรหันต์, เขาหมายถึงคุณค่าสถานะสภาวะทางจิต
 ใจของท่านที่หมดกิเลส, เรียกว่าผู้หมดกิเลส, อยู่เหนือ
 มิติใดๆทั้งสิ้น, มีคำอธิบายได้อย่างวิทยาศาสตร์เลย.
 พระอรหันต์ทั้งหลายไม่มีมิติใดๆที่จะไปวัดได้ รู้กันไว้แบบนี้

ในบาลีก็มีบทนอยู่ เป็นบทที่สำคัญ ที่ถ้าเข้าใจได้ก็จะดีมาก
ตลอดเวลาที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็ยังมีความรู้สึกอย่าง
นั้นอย่างนี้ ซึ่งวัดได้, เป็นบุคคลแล้วก็วัดได้ทันทีว่าสูงต่ำ
เท่าไร คำขาวอย่างไร, กิริยามารยาทอย่างไร, ดีชั่วเท่าไร
ก็วัดได้, ถ้ามีตัวตน; พอไม่มีตัวตน มันก็ไม่มีอะไรที่
จะวัดได้. นี่มันยิ่งกว่าละเอียดไปอีก คือมันว่างไป
ไม่มีอะไรจะวัดได้. นี่ก็เพราะความไม่มีตัวตน, เพราะความ
ไม่มีตัวตน บุคคลนั้นจึงไม่เป็นที่ตั้งแห่งการวัดด้วยมิติใดๆ.

แม้มันจะเป็นเรื่องสูงเกินไป ก็ขอให้สนใจกันไว้
ก่อนเถอะจะมีประโยชน์อย่างยิ่ง, จะเข้าใจพระอรหันต์หรือ
นิพพานอะไรได้ง่ายขึ้น. เที่ยวนยังกาหน้าชหน้าได้ มึงแก่นั้น
มึงแก่นั้น มึงเท่านั้นมึงเท่านั้น, เพราะยังมีกิเลสตัณหาที่เป็นเหตุ
ให้เขาวัดได้; ในเมื่อมันแค่นั้น ต้องการอะไรอย่างไร เท่าไร,
ตัณรนอย่างไร, บุษาคะไร, หลงไหลอะไร, เหล่านนั้นมันก็วัดได้
ทั้งนั้น. นี่พระอรหันต์เป็นผู้ไม่มีตัวตน ก็อยู่เหนือ
อะไรหมด : เหนือความเกิดเหนือความตาย, คำว่าเกิด
คำว่าตายใช้ไม่ได้กับพระอรหันต์ เพราะไม่มีตัวตนสำหรับ
จะเกิดจะตาย.

ทั้ง เรื่องซึ้ง เรื่อง เสรีภาพอิสรภาพนั้น มันไม่มี, ไม่มีแก่พระอรหันต์ คือไม่ต้องการ ไม่ได้ต้องการเรื่องซึ้งเหล่านี้. ฉะนั้นไม่มีอะไรจะทำให้พระอรหันต์รู้สึกว่ายเสียเสรีภาพเสียอิสรภาพ ก็เพราะเหตุอย่างเดียว คือเพราะเหตุที่ท่านไม่มีตัณหา ๓ อย่าง, ไม่ต้องการจะได้อะไรหรือมีอะไร, ไม่ต้องการจะเป็นอะไร. แล้วก็ไม่ต้องการจะไม่เป็นอะไร.

ตัณหาทำให้ไม่มีอิสรภาพ เสรีภาพ.

คำว่าตัณหา ๓ นั้นแปลอย่างนี้เอาแต่ใจความ : กามตัณหา อยากได้อายกมีที่นารักน่าพอใจ, ภวตัณหา อยากเป็น นั่นเป็นนี่ตามที่จะมี ที่จะอยากจะเป็น, วิภวตัณหาอยากที่จะไม่เป็น อย่างที่ไม่ต้องการจะเป็น ; เช่นเป็นคนไม่มีเกียรติ เป็นคนที่ใครดูถูกดูหมิ่น กระทั่งว่าไม่อยากจะอยู่ อยากจะตายอย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นวิภวตัณหาด้วยเหมือนกัน. รู้จักสิ่งทีเรียกว่าตัณหาไว้ให้ดีๆ ว่าเป็นต้นตอ, เป็นมูลเหตุอันแท้จริง ที่ทำให้รู้สึกว่าเรามีเราเป็น อย่างใดอย่างหนึ่ง, แล้วเราก็ต้องการ อย่างนั้นต้องการอย่างนี้ ด้วยความโง่ของอวิชชา, ต้องการด้วยอวิชชานั้น มันย่อมจะเกินพอดี ไม่ถูก

เรื่องอะไรไปเสียทั้งหมด, แล้วมันก็รู้สึกเป็นตัวกู—ของกูรุนแรง ไครมาลบหลู่ไม่ได้ ลูบคมไม่ได้ เอาเปรียบไม่ได้; ถ้ามีชั้นมากเรียกว่าสูญเสียอิสรภาพเสรีภาพ, เป็นเรื่องของคนโง่, เป็นเรื่องของคนที่จะต้องระแวงหน้าระแวงหลังอยู่เหมือนกับแมลงป่อง.

เท่าที่สังเกตดูมาแล้วเห็นมาแล้ว ไม่มีอะไรที่ต้องระแวง หน้าระแวงหลัง ระวังหน้าระวังหลังเหมือนกับแมลงป่อง, นั่นคือคนโง่ที่มันพิทักษ์อิสรภาพเสรีภาพ ภาพอะไรด้วยความโง่ ซึ่งคน ๆ นี้มันเป็นอย่างนี้, แล้วมันก็ ทรมานตัวเอง นอนไม่หลับเอง อะไรเอง ไม่มีความพักผ่อนแห่งจิตใจ. มัน ระแวงอยู่เสมอ ว่าคนทุกคนเกลียดเรา, คนทุกคนพร้อมที่จะเอาเปรียบเรา, คนทุกคนพร้อมที่จะลบหลู่เสรีภาพและอิสรภาพของเรา, นี่มันคือ บรมโง่ สำหรับที่จะทรมานจิตใจ อย่าให้มีความผาสุกสงบเย็น. มันจะรู้สึกว่าจะสูญเสียอิสรภาพเสรีภาพไม่ได้, ควรที่จะได้, แล้วมันก็อยากจะได้อย่างมหาศาล. คนโง่ ชนิดนี้ แล้วจะมีอะไรมาให้ได้ตามที่มันต้องการ, แล้วมัน เป็นคนหิวอยู่เสมอ, มีความเป็นเปรตโดยไม่รู้สีกตัวอยู่เสมอ, มันหิวอยู่เสมอ.

ถ้ามีธรรมะ, รู้ธรรมะพอ ก็รู้ว่า โอ ทุกอย่าง
มันเป็นเช่นนั้นเอง เป็นไปตามกฎธรรมดารรมชาติ
เช่นนั้นเอง. ถ้าต้องการอะไรก็ ทำให้ถูกเรื่องของธรรมชาติ
ตามกฎ อิทปปัจจยตา, ทำให้ถูกเรื่อง แล้วก็ได้, มัน
ก็ได้ไม่ต้องหิว ไม่ต้องทรมานจิตใจ ไม่ต้องระแวง ไม่ต้อง
หวั่นไหว ไม่ต้องรู้สึกว่ามีใครมาทำให้เราสูญเสียอิสรภาพหรือ
เสรีภาพ.

ความสันตัตถะนั้นหมายถึงนิพพาน; ดังนั้น
จึงกล่าวได้ว่า นิพพานเป็นอิสรภาพเป็นเสรีภาพสูงสุด
ชนิดที่มนุษย์โง่ ๆ ไม่ต้องการ. อนุญาตให้ผมพูดคำหยาบคาย
บ้าง มันประหยัดเวลา พระนิพพานนั้นเป็นอิสรภาพเสรีภาพ
สูงสุดแท้จริง, แต่มนุษย์โง่ ๆ ไม่ต้องการเสรีภาพชนิดนี้,
เขาต้องการเสรีภาพอิสรภาพที่จะแย่งกันกัดกัน แย่งกันด้วย
การกัดกัน, มันต้องการเสรีภาพชนิดนั้น แล้วก็ต่อสู้กัน.
ในประวัติศาสตร์ก็บอกมาได้เป็นอย่างดีว่า มันเคยฆ่าเคยล้าง
ผลาญกันอย่างไรเท่าไร, โดยเหตุผลเพียงว่าต้องการทาง

อิสรภาพเสรีภาพ, หรือว่าถูกล่วงละเมิดอิสรภาพเสรีภาพ มันก็ยกเข้าหาँกัน เป็นสงครามระหว่างประเทศชาติก็มี, แล้วก็จะมีอยู่เรื่อยๆ ไป.

ควรรู้จักอิสรภาพเสรีภาพทางธรรมะ.

นี่รู้จักอิสรภาพเสรีภาพในทางธรรมะกันเสียบ้างดีกว่าไม่รู้จักแน่ เพราะมันเป็นอิสรภาพเสรีภาพที่แท้จริง, อย่าไปหลงเสรีภาพเต็กอมมือ, เสรีภาพคนโง่ อิสรภาพของคนโง่ของคนทีเติมไปด้วยกิเลสตัณหา, อิสรภาพเสรีภาพชนิดนั้นไม่มีค่า ไม่มีความหมายเพื่อสันติสุขเพื่อสันติภาพเลย, มันมีไว้สำหรับให้คนโง่กั้ตัวเอง ทรมานตัวเอง, เชือดเนื้อตัวเอง ตามแบบของมัน.

ให้รู้จักเสรีภาพของโพธิ์ อย่าไปหลงเสรีภาพของกิเลส, พยายามที่จะควบคุมกิเลส, รู้จักกิเลส ควบคุมกิเลส, ให้โพธิ์เข้ามาแทรกแซงกิเลสไว้เสมอไป โดยทีจะทำอะไร ขอให้นึกถึงความถูกต้อง ความถูกต้องไว้เสมอไป มันจะให้โอกาสทีโพธิ์จะเกิดขึ้น, แล้วก็ดำเนินไป

ในลักษณะของโพธิ, แล้วก็จะไม่ถูกกิเลสตัณหากัดเอา, จะ
 ไม่มีความรู้สึกว่าสูญเสียเสรีภาพ เพราะว่า “ฉันไม่ต้องการ
 อะไร.” กิตกุชี่ สิ่งต่างๆ เป็นเช่นนั้นเอง, เป็นเช่น
 นั้นเอง, ฉันจะไม่ไปหลงรักหลงต้องการด้วยความรู้สึกชนิด
 นั้น. แต่ถ้าเมื่อสิ่งใดมันเป็นปัจจัยแก่การเป็นอยู่แก่ชีวิตที่
 เขาต้องการกันตามธรรมดา ก็ต้องการได้, แต่ไม่ต้องการ
 ด้วยกิเลสตัณหา, ไม่ต้องการด้วยกิเลสตัณหา แต่ต้อง
 การด้วยโพธิและสติปัญญา, ความต้องการชนิดนี้ไม่กัด
 ถ้ายังกัดมันยังไม่ใช่โพธิปัญญาโดยแท้จริง.

ความต้องการใดๆ ถ้ายังกัดอยู่ ยังไม่ใช่โพธิ
 ปัญญาต้องการ, ยังมีกิเลสเจืออยู่เสมอไป. มันต้องเป็น
 ความต้องการที่ไม่กัดเจ้าของ, ได้มาแล้วก็ไม่กัดเจ้าของ
 มียู่ก็ไม่กัดเจ้าของ, ตลอดเวลานี้ จึงจะเป็นเรื่องของโพธิ
 ปัญญา. ขอให้รู้จักกันไว้ มันเป็นเรื่องลึกซึ้งสูงสุดในพระ-
 พุทธศาสนาเป็นธรรมะชั้นลึก.

บางคนจะรู้สึกว่าจะไม่จำเป็น, ไม่จำเป็น ยังไม่จำเป็น
 มันลึกเกินไปหรือไม่จำเป็น. แต่ที่จริงนั้นมันเกินจำเป็นแหละ,

มันเกินจำเป็นแหละ, ถ้ารู้ไว้มันจะคุ้ม คุ้มกันได้หมด
แล้วจะไม่มีความสุขเลย. ฉะนั้นรู้ไว้บ้างเถิด, อย่ารู้แต่
เพียงเรื่องผิว ๆ เฝิน ๆ. เรื่องใต้แล้วก็ดี, เรื่องใต้แล้วก็ดี
นั่นมัน เป็นอันดับแรก อันดับหนึ่งอันดับที่วางตั้งต้น, แล้ว
มันก็ จะมีความสุข.

มีให้ เป็นไม่เป็นทุก.

มีทรัพย์สินสมบัติจะมีความสุข เพราะทรัพย์สินสมบัติ
สำหรับคนโง่, ถ้าใครมีทรัพย์สินสมบัติ แล้วไม่มีความสุข
เพราะทรัพย์สินสมบัติ คนนั้นมันฉลาดพอสมควรแล้ว, หรือมี
โพธิแล้ว.

มีอำนาจวาสนา มีเกียรติยศชื่อเสียง แล้วมันก็
เป็นทุกข์เพราะมีอำนาจวาสนานั้นเอง, นี่คนโง่. ถ้ามีอำนาจ
วาสนาแล้วไม่ต้องเป็นทุกข์เพราะเหตุนี้ แต่ใช้มันให้มี
ประโยชน์แก่ทุกฝ่ายทุกคนโดยราบรื่น, นั่นแหละถูกแล้ว
เป็นโพธิ.

หรือจะมีสมาคมไมตรีมิตรสหายพวกห้องบริวาร
 มาก ถ้าไม่มัน ก็ต้องเป็นทุกข์ เพราะเลี้ยงบริวารมิตรสหาย
 พวกห้อง. แต่ถ้ามันไม่เกิดความทุกข์เพราะเหตุนี้ มันถูกแล้ว
 มันถูกแล้ว มีโพธิปัญญา สำหรับที่จะมีมิตรสหายพวกห้อง
 บริวาร.

สามประการนั้นเป็นเครื่องวัดในเบื้องต้น :

เรื่องโลก ๆ คือ มีทรัพย์ สมบัติพอตัว, มีเกียรติยศ ชื่อเสียง
 พอตัว, มีมิตรสหาย พวกห้องบริวารพอตัว, เครื่องวัดว่าคน
 นั้นมันฉลาดเดินขึ้นมาถึงจุดที่มนุษย์ควรจะได้ในโลกนี้ ก็ถูก
 ต้อง.

แต่มันก็มีปัญหาว่าเรามีขึ้นมาอย่างถูกต้องหรือ
 เปล่า? ถ้ามีสำหรับ มากัดเอา เป็นภาระหนักทรมาณจิตใจ
 แล้วมันไม่ถูกต้อง, มัน ไม่ถูกต้อง, แล้วก็อยู่ในระดับที่จะ
 ต้องรู้สึกได้ว่าเสีย ว่าสูญเสียอิสรภาพเสรีภาพความยุติธรรม
 อะไรอยู่เสมอไปแหละ เพราะมันยังมีความอยากความผูกพัน
 อยู่ในสิ่งนั้น ๆ

ธรรมดาเล็ก ๆ มันก็มีว่า มีบุตรภรรยาก็ต้องเป็นทุกข์ เพราะบุตรภรรยา, มีทรัพย์สินสมบัติ วั ว ควาย ไร่ นา มัน ก็มีทุกข์ เพราะทรัพย์สินสมบัติ วั ว ควาย ไร่ นา, มีเกียรติยศ ชื่อเสียง มัน ก็เป็นทุกข์ เพราะเกียรติยศชื่อเสียง, นั่นเพราะมันมีไม่เป็น, มันมีด้วยกิเลสตัณหา มันไม่ถูกต้อง มันจะต้องเป็นทุกข์. ถ้ามีธรรมดาพอมันก็ไม่เป็นทุกข์ จะมีอะไรทำไรก็ได้, จะมีบุตรภรรยา ทรัพย์สินสมบัติ เกียรติยศ อำนาจ ความสำเร็จชื่อเสียงพวกพ้องบริวารมันก็ไม่เป็นทุกข์, เพราะรู้ว่าอะไรเป็นอะไร เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่น เพราะไม่มีกิเลสตัณหาในสิ่งใด ไม่ตกเป็นทาสของกิเลสตัณหาหรือวัตถุแห่งกิเลสตัณหาใด ๆ

ธรรมดาเล็กอย่างนี้, พระพุทธศาสนาเล็กอย่างนี้ เล็กจนไม่มีอะไรจะเล็กกว่านี้, สูงสุดจนไม่มีอะไรจะสูงสุดกว่านี้. แต่พุทธบริษัทโง่ ๆ ก็เข้าไม่ถึง, ยังเข้าไม่ถึง, ไม่ถึงจุดของพุทธศาสนา นั่นเอง ทั้งที่เรียกตัวเองว่าพุทธบริษัท. ขอให้ปรับปรุงแก้ไขปัญหานี้กันเสียใหม่ เป็นพุทธบริษัท ก็ขอให้เป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบาน.

มัน ไม่ไปแย้งชิงกับมัน, แล้วเราก็ไม่รู้สีกว่ามันมาลวง
ละเมิดของเรา เพราะว่าเราไม่ต้องการนี้.

ความที่ไม่ต้องการอะไร นั้นแหละประหลาดที่สุด
แหละ อยู่เหนือสิ่งใดทั้งหมด, ผีสาม เทวดา พระเจ้าอะไร
ก็ทำอะไร คนที่ไม่ต้องการอะไรไม่ได้, จะวิบัติอย่างไรตาม
ธรรมชาติอย่างไร จะเป็นจะตายก็ไม่มี ความหมายอะไร,
ให้ระเบิดปรมาณูมันลงมาเต็มโลก ก็ไม่มี ความหมายอะไร,
ไม่มี ความหมายอะไรสำหรับผู้ที่ไม่ยึดอะไร โดยเป็นตัว
ตน แล้วต้องการอย่างโง่ๆ. จิตนี้ก็สบาย สบายตลอด
เวลาที่จะมีชีวิตอยู่, ตายแล้วก็ไม่มีปัญหา ไม่ต้องพูดกันก็
ได้ แต่เมื่อยังเป็นอยู่อย่างนี้ จะไม่มีความทุกข์ใดๆ.

เป็นพุทธบริษัทต้องไม่มีความทุกข์.

เกิดมาก็ กิ้อขอให้ได้ถึงจุดนี้แหละ ไม่เต็มที กิ้อขอ
ให้ได้พอสมควร คือไม่มีความทุกข์, ไม่ว่าอะไรมันจะ
เกิดขึ้น ไม่ว่าอะไรมันจะเกิดขึ้น แล้วเรียวแรงก็ทำไปใช้ไป
ทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์, แสวงหาประโยชน์ โดยไม่ต้อง

เป็นทุกข์. ถ้าแสวงหาประโยชน์โดยจะต้องเป็นทุกข์ เป็น
 เรื่องของคนโง่, แสวงหาประโยชน์โดยไม่ต้องเป็นทุกข์
 เป็นเรื่องของคนมีสติปัญญา เป็น โพร, เป็นพุทธ
 บริษัท : แล้วก็ต้องควบคุมความรู้สึกส่วนลึก ฉันไม่ต้อง
 การอะไร, อะไรที่ทำให้เป็นทุกข์ ฉันสละสิ่งนั้นทันที อะไรที่
 ทำให้ฉันรู้สึกว่าย่ำแย่ อิศรภาพ เสรีภาพ แล้วฉันสละสิ่งนั้น
 ทันที แล้วฉันก็ไม่สละย่ำแย่ อิศรภาพและเสรีภาพอีกต่อไป.

มันอาจจะเกิดขึ้นไปสำหรับคนธรรมดาๆก็ได้, หรือว่า
 มันเกิดขึ้นไป ลึกเกินไป จนพุกกันกับนักปราชญ์ในโลกสมัยนี้
 ไม่รู้เรื่องก็ได้, จะเป็น นักวิทยาศาสตร์ เป็นนักปราชญ์
 เป็นอะไรอย่างดีในโลกนี้ แต่ก็ จะฟังเรื่องนี้ ไม่รู้เรื่องก็ได้
 คือเรื่องที่ฉันไม่ต้องการอะไร นั่นแหละคือ อิศรภาพ
 และเสรีภาพ, แล้วก็ไม่มี ความทุกข์แต่ประการใด ไปพูด
 ให้เขาฟัง มันจะมีเหมือนลักษณะเป่าบิให้เรดฟัง, แต่มันก็
 ช่วยไม่ได้ เพราะความจริงมันมีอยู่อย่างนั้น มันมีอยู่อย่างนั้น;
 ดังนั้นมันก็ต้องพูด เพื่อให้มนุษย์ในโลกนี้รู้จักความจริง
 เกี่ยวกับความทุกข์และความดับทุกข์ : เรื่องที่ว่าไม่มีตัวตน
 ชีวิตนี้มีใช่ตัวตน มีใช่ของตน เป็นแต่เพียงร่างกายกับ

จิตใจประกอบกันอยู่, ประงแต่กันไปเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย; ถ้าถูกวิธีทางก็ไม่เป็นทุกข์, ผิดวิธีทางก็เป็นทุกข์ มันมีเท่านั้น. แล้วจิตใจชนิดนั้นมันจะไปเที่ยวยึดมั่นถือมั่นนั้นให้เกิดปัญหาให้เกิดความทุกข์ทำไม, มันก็รู้จักดำรงไว้ในลักษณะที่ไม่เป็นทุกข์.

ผมก็รู้สึกเหมือนกันแหละ ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ยากที่จะพูดกันให้เข้าใจ, แล้วก็รู้สึกสงสารตัวเองด้วยเหมือนกันแหละ ที่พยายามจะพูดเรื่องนี้ คือเรื่องที่เขาจะไม่เข้าใจ; แต่ก็ยังพูด ยังคิดว่าจะพูดยิ่งขึ้นไป ให้รู้จักกันทั้งโลก. พูดแล้วก็เหมือนกับอวดดี ที่ว่าจะให้มันรู้จักกันทั้งโลก, ตามใจอวดดีก็ไม่อวดดี. แต่มันเป็นสิ่งที่ควรพูด, ก็เลยพูดเรื่อยไป พูดให้คนทั้งโลกรู้ว่า ความยึดมั่นถือมั่นนี่มันเป็นความทุกข์แหละ.

ขอให้บรรเทาความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวว่าตนอะไรลงเสีย, ไม่มีความโง่ว่าตัวตนแล้ว มันก็ไม่มีความคิดชนิดผิดๆ หรือโง่เขลาอีกต่อไป : ไม่อยากอะไรด้วยกิเลส ไม่ต้องการอะไรด้วยกิเลส ไม่ชวนชวยยัดดินรนเพราะกิเลส, แต่ว่าจะประพฤติ ประกอบกระทำไปตามอำนาจของโพธิ.

เสรีภาพโดยอำนาจกิเลสหรือโพธิ.

ขออย่าในข้อที่ว่า ในชีวิตนี้มันมีสิ่งสองสิ่งต่อสู้กัน
ไป กิเลสกับโพธิ; บางเวลากิเลสชนะ, บางเวลาโพธิชนะ.
แต่ว่าเรายังโตขึ้นโตขึ้น มีอายุมากขึ้น อายุมากขึ้น มันก็ควรจะ
เป็นฝ่ายโพธิชนะมากยิ่งขึ้นไป, กิเลสจะไม่ได้โอกาส,
ไม่ควรจะได้โอกาส, แล้วมันก็เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานยิ่ง ๆ
ขึ้นไป ยิ่ง ๆ ขึ้นไป, อาจจะทำนเวลาก่อนแต่ที่จะตายเสียก็ได้.

เดี๋ยวนี้เราให้ กิเลสเป็นผู้ชักจูง, มันก็ชักจูง
ไปด้วยความเห็นแก่ตัว, แล้วมันก็ หลีกไม่พ้น ที่จะต้อง
เบียดเบียนกัน ทำลายล้างกัน ล้างผลาญกันด้วยอำนาจของ
กิเลส, แล้วเขาก็ถือว่าเป็นเสรีภาพอิสระภาพ ในการที่จะ
ทำลายล้างผู้อื่น หรือว่าอิสระภาพเสรีภาพในการที่จะได้ใช้กิเลส
ของตัวอย่างเต็มที่. นั่นมันต้องการอิสระภาพเสรีภาพกันแบบ
นั้น, โลกนี้มันก็เป็นอย่างนั้น เป็นอย่างที่เป็นอยู่นั้น.

เดี๋ยวนี้มันก็มีเสรีภาพอยู่โดยธรรมชาติจะเอาอย่างไร
ก็ได้; แต่จิตมันโง่ มันก็เลือกเอาข้างฝ่ายเป็นกิเลส,

ก็ดูให้ตืซึ เราก็มีเสรีภาพที่จะไปนรกกัได๋ ไปสวรรคกัได๋
 ไปนิพพานกัได๋ จริงหรือไม่จริง. เดียวนี้มือิสรภาพที่จะ
 เลือกลงนรกกัได๋ ไปสวรรคกัได๋, หรือบรรลุนิพพาน
 กัได๋; แล้วไครมันเลือกเอาทางไหน เพราะมันไม่รู้นี้ มัน
 ไม่รู้จริง มันก็เลือกเอาเสรีภาพของกิเลส แล้วก็เป็นไปเพื่อ
 นรกกั โดยไม่รู้สึกตัว, ไม่ต้อองอะไรต้อก พอมีกิเลสก็เป็น
 นรกกัในจิตใจขึ้นมาทันที ที่นี้เดียวนี้, ไม่ต้อองรอดต้อตาย
 แล้ว. พอมีกิเลสก็เป็นนรกกั ไฟเผาขึ้นมาในจิตใจทันที,
 แต่กัยังไม่รู้สึกว่าเป็นนรกกั. ยังกลับพอใจ ตีใจว่า โอ,
 ชนะแล้ว มีเสรีภาพมือิสรภาพแล้ว, ได้ฆ่าพันผู้อื่น ได้ข่มเหง
 ผู้อื่น, ได้อะไรอย่างนี้. ถ้าเขามีปัญญา—โพธิ, รู้จักสัง
 เหล่าน้อย่างถูกต้อง นรกกัเป็นอย่างไร, สวรรคกัเป็นอย่างไร,
 นิพพานเป็นอย่างไร กัน้อย่างถูกต้องแล้วกัจะไม่มึปัญญาต้อก.
 นรกกัคือลบหรือชั่ว, สวรรคกัก็คือบวกรหรือดี, นิพพาน
 กัเหนือไปกว่านั้นคือว่าง. ผมพูดมากจนคนจะรำคาญ
 แล้วกัได๋ เรื่องชั่ว แล้วเรื่องดี แล้วเรื่องว่างนี้ รู้จักไว้เถอะ
 จะเป็นโพธิมากชั้น ๆ

๕๔-๖ จึงจะเป็นอิสระเสรีภาพ คือนิพพาน.

ถ้าไม่รู้จักชั่วไม่รู้จักลบ มันก็หลง หลงไปใน
ทางชั่ว หรือในทางลบ อย่างโง่หัวไม่ขึ้นไปพักหนึ่งก่อน ;
แล้วก็มา รู้จักดี เอา ดี ๆ ๆ ไปพักหนึ่งอีกแหละ, แต่แล้วมัน
ก็ยังไม่ได้ดับทุกข์ ถ้ามันยังดีด้วยความโง่ ดีด้วยความโง่ คือ
ดีด้วยความกิเลส. กิเลสนี้เป็นเหตุให้ทำดีได้เหมือนกัน กิเลส
อีกประเภทหนึ่ง; ชั่วก็ทุกข์ทรมานไปตามแบบชั่ว, ดีก็
ทุกข์ทรมานไปตามแบบดี; นี่คือ สุนฺญเสียอิสรภาพเสรี-
ภาพที่ต้องเวียนว้าย ไปตามดีตามชั่วตามกรรมดีกรรมชั่ว
ตามบุญตามบาป, ต้องเวียนว้ายไปตามบุญตามบาป.
นั่นคือความสุนฺญเสียอิสรภาพเสรีภาพอย่างลึกซึ้ง ที่สุดละเอียด
สุขุมที่สุดคือมันจำเป็นไปตามนั้น, ไม่เป็นอิสระนี่. ต่อ
เมื่อเหนือดีเหนือชั่ว, เหนือบุญเหนือบาปเหล่านี้เป็น
นิพพาน นี่มันจึงจะเป็นอิสระภาพ และเป็นเสรีภาพหรืออะไร
แล้วแต่จะเรียกที่แท้จริง.

นั้นและการพูดอย่างนี้ แล้วก็เหมือนกับบอกให้รู้
 ว่า พระนิพพานนั้นแหละคืออิสรภาพเสรีภาพอันสูงสุด,
 ไม่ต้องตกอยู่ใต้อำนาจของบุญบาป ดีชั่ว สุขทุกข์. แต่มนุษย์
 ทุกคนตกอยู่ใต้อำนาจของความหมายของคำว่าบวกว่าดี ทั้ง
 โลก, ทั้งโลกนี้บูชาบวก บูชาได้บูชาดี เรียกว่า *positivism*
 บูชากันทั้งโลก. การศึกษาของโลกไม่มีอะไรสูงไปกว่านั้น
 คือ ให้ได้สิ่งที่ต้องการ ที่ตัวต้องการโดยความรู้สึกของคน
 ธรรมดาสามัญคือพวก *positivism*. แต่ที่เป็นลบเป็น *negative*
 เขาก็เกลียดเหมือนกัน, เขาก็รู้จักเกลียดเหมือนกัน, เกลียด
 จนเป็นทุกข์, เกลียดจนเป็นทุกข์ เพราะเรื่องลบ. แล้วก็
 รักจนเป็นทุกข์เพราะเรื่องบวกคือ *positive*. นี่ทางหนึ่งมัน
 ดิ่งไปทางหนึ่ง, ทางหนึ่งก็ดิ่งไปอีกทางหนึ่งเหมือนกับขึงพืด
 แหละ. ดึงดึงหัวขึ้นไปข้างบน, ชั่วก็ดึงต่ำลงไปข้าง
 ล่าง เหมือนกับถูกขึงพืด, แล้วยังแถม ที่ตรงกลางเอาไฟลง
 อีก, เอารากะ โทสะ โมหะ ลงไว้ที่ตรงกลางอีก.

นี่ภาวะชีวิตปัจจุบันที่ไม่มีอิสรภาพเลย ไม่มี
 เสรีภาพเลย; ความหมายของความเป็นบวก ดึงขึ้นข้างบน,
 ความหมายของความเป็นลบ ดึงลงไปข้างล่าง, ตรงกลาง

เอาไฟราคะ โทสะ โมหะ มาลนเผามัน. คุณิมันมีอิสราภาพ
 เสรีภาพได้อย่างไร ไร้เท่าไร กิตกุ, ถ้าไม่คิดกันละเอียด
 จะมองไม่เห็นนะ ว่าสภาพที่แท้จริงมันเป็นอยู่อย่างนี้, เรา
 เป็นกันอยู่อย่างนี้, มนุษย์บุรุษเป็นกันอยู่อย่างนี้ ถ้าไม่คิด
 ก็จะไม่มองเห็น. ถ้าคิดกันอย่างละเอียดปราณีตก็พอมอง
 เห็น มันไม่ลึกลับเกินไป, แล้วกัวนอยู่ที่นี้, วนอยู่ระหว่าง
 ได้ระหว่างเสียระหว่างดีระหว่างชั่ว, ระหว่างบวกระหว่าง
 ลบ ระหว่างบุญระหว่างบาป, ระหว่างสุขระหว่างทุกข์, ไม่
 เห็นอนันต์ขึ้นไปได้, คือไม่ว่างเป็นพระนิพพานขึ้นมาได้.
 มันก็เลย ถูกบีบคั้น อยู่ด้วยคู้ๆ เป็นคู้ๆ นี้ ก็สูญเสีย
 อิสราภาพเสรีภาพอย่างยิ่ง, เตียวหัวเราะเตียวร้องไห้ มีเรื่อง
 มาให้หัวเราะก็หัวเราะ มีเรื่องมาให้ร้องไห้ก็ร้องไห้, ก็มี
 เท่านั้นแหละมันไม่อยู่เหนืออื่น, ไม่เป็นว่างเหนืออื่นขึ้นไป
 เป็นนิพพาน.

นี่ พระนิพพานเป็นจุดสูงสุดในพระพุทธศาสนา,
 แต่คนก็ไม่รู้จักว่า มันอยู่เหนือบวกเหนือลบ. คนทั่วไป
 ทั่วๆไปเขาเข้าใจพระนิพพานว่ามันเป็นบวกๆ สูงสุด คือ
 ได้ร่ำรวยสวยงามสนุกสนานเอร็ดอร่อยสูงสุดมากกว่าที่เราได้

รับอยู่ที่นี้มาก. นี่คนโง่บุดูชนในโลกให้ความหมายแก่พระ-
 นิพพานอย่างนี้, ^๕ไม่รู้ว่ามันอยู่เหนือ^๕นั้นขึ้นไป. ^๕จะนั้นเมื่อ
 ถามเขาว่าอยากไปนิพพานไหม? อยากทุกคนเลย. บรมโง่
 เท่าไร. มันก็อยากไปนิพพาน. เพราะตีความหมายเอาเองว่า
 เป็นบวก. เป็นได้^๕อย่างถูกอกถูกใจ. เออร์ดีอรร้อยสนุกสนาน
 ร่ำรวยสวยงามที่สุด. ก็อยากไป.

เล่าเรื่องที่เล่ากันไม่ค่อยจะเบื่อ ว่าคนแถวน้อย่าออก
 ชื่อเลย. ผมแถล้งถามดูว่า. อยากไปนิพพานไหม? อยากๆ
 อยากเต็มทีแหละ. ด้วยความจริงใจ. พอบอกว่าในนิพพาน
 ไม่มีร่ำรวยนะ; ไม่เอา, ไม่เอาขอถอนคืนเลย. ขอถอนคืน
 ทันทีเลย. เพียงแต่ไม่มีร่ำรวย. เพราะเขาชอบร่ำรวยมาก. เขา
 สำคัญว่านิพพานนั้นมันสูงสุดที่มีอะไรเออร์ดีอรร้อย. สวย
 งามร่ำรวยสนุกสนานที่สุด. เขาก็ต้องการ. นั่นคือความเป็น
 ทาสของกิเลส. แล้วเข้าใจพระนิพพานเอาเสียผิดๆ,
 แล้วก็อยากไปนิพพาน, ^๕อย่างนี้ไม่มีทางที่จะมีนิพพานหรือ
 อิศรภาพเสรีภาพ.

เอาละ, เป็นอันว่า. เรา^๕รู้จักพระนิพพานในฐานะ
 เป็นอิศรภาพเสรีภาพสูงสุดของสิ่งที่มีชีวิต, ^๕ไม่ต้องเป็น

ไปตามกรรม, ไม่ต้องกระเสือกกระสนไปตามบาปตามกรรม
 ตามที่ตามบุญตามบาป เห็นอบุญเห็นอบาป, เป็นอิสรภาพ
 และเสรีภาพสูงสุด ขอให้รู้จักไว้. อิสรภาพหรือเสรีภาพ
 ในทางธรรมะในความหมายของธรรมะ ในภาษาของธรรมะ
 มีอยู่อย่างนี้, ขอให้รู้จักกันไว้ทุกคน รู้จักกันไว้ให้ทุกคน
 เพื่อจะไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา.
 อย่าไปหลงอิสรภาพเสรีภาพของคนโง่ เป็นเสรีภาพของ
 กิเลสตัณหาเลย, ให้รู้จักอิสรภาพเสรีภาพของโพธิเถิด
 ก็จะเป็นพุทธบริษัทโดยแน่นอน.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้.

ชาวบ้าน - ชาววัด.

อันชาวบ้าน ทำงา เพื่อทอไม้ไผ่
ล่อเกิดความ ตึงเครียด คนสั้นเสีย
ส่วน ชาววัด มั่งขจัด ไม้ทอเสีย :
มีไม้ไผ่เกี่ยว ไผ่ทอไม้ไผ่ มั่งงามธรรม;
ล่อเกิดความ เดือดร้อน วัดชาวบ้าน
ด้วย "เงิน" "งา" "อวดทอ" หรือ "อ้วนหน" ?
ส่วน เดือดร้อน ชาววัด, วัดที่ศรัทธา
ทำงาที่ ไม้ทอได้ เหนือไร แล ;

พ. อินทร์

พิมพ์ที่ หจก. การพิมพ์พระนคร ๒๔-๓๑ ถนนบูรณะศาสตร์ (แยกถนนบุญศิริ) กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
นางอารี จุฑาทพยัเปียม ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๓๑ โทร. ๒๒๒๒๓๐๑, ๒๒๒๒๖๐๔

เป็นเอกสารภาพเสรีภาพสงฆ์ของสิ่งที่มีชีวิต, ไม่ต้อง...

สุจิต - สุจิต

สุจิต สุจิต เกิด "ตัก"
 ฝ่าปากหุ ขนบอง อด่ง ป่า นลัว
 ฆ่าตัก เตือน อด่งไร มียอสมพัง
 ฝ่า ศักดิ์ม คลั้ง เล็ดตพค่าน เถาผลาญใจ;

สุจิต สุจิต วัง "ตัก"
 สิอาดอยู่ ถ้วยสรรพ อันผ่องใส
 สว่าบอยู่ เพท=เห็นตมม ความครึงไป
 สอขอยู่ เพท=เห็นได้ ไม่ร้อทวน:

เขต ตังนี้ห นมันระวับ ตับสสี
 คุมความตวี่ ทั้นควัน นมันผักผน
 ไม้ให้ เส็ด "ตัก" อยู่ในตม
 ไม้ห สุชน เพท= สุจิต วิสัฏฐี โย ๕

W. S. S. S.